

PUSTOSZYĆ (88) *vb impf*

o jasne.

inf pustoszyć (11). ◇ *praes 1 sg* pustoszę (13). ◇ *3 sg* pustoszy (12). ◇ *2 pl* pustoszyście (2). ◇ *3 pl* pustoszą (10). ◇ *praet 3 sg m* pustoszył (9), pustosz(e)ł (1) *PaprUp*. ◇ *1 pl m pers -smy* pustoszyli (1). ◇ *3 pl m pers* pustoszyli (12), pustosz(e)li (2) *PaprUp, ActReg. m an* pustoszyli (1) [*cum N pl: psi*]. ◇ *fut 2 sg m* pustoszyć będziesz (1). ◇ *3 sg m* będzie pustoszył (2). ◇ *con 3 sg m* by pustoszył (3). ◇ *part praes act* pustosząc (8).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde bez cytatu.

1. Czynić pustym, opróżniać [co] (3) :

Przen: Zubażać (2) : Bárzo tego blisko hárdé niewiáfty/ iż pychę wálszę do ktorey y męże pobudzaćie/ y dla ktorey domy ich pułtofzyćie: poniży P. Bog *SkarKaz* 580b.

Zwrot: »mieszek pustoszyć« = być przyczyną wydawania pieniędzy (1): Kuchnia iest gmách dla rofkofzy/ Lecz bárzo miefzek pułtofzy. *RejZwierc* 237v.

a. *Usuwać coś skądś [co (żywotne) skąd]* (1) : A zwłáfczáz Klefzcze/ kiedy fye im Wodá vpodoba y dno dobré/ thedy fye ich tak wielé ná trze że ié pothym mušíl z Stáwu pułtofzyć *Strum Qv*.

2. *Niszczyć, dewastować; czynić opustoszałym; rujnować; vastare Miech, Vulg, Mącz, Modrz, Calep, Cn; devastare Vulg, Calep, Cn; populari Mącz, Calep, Cn; depopulari, desolare, evastare, perpopulari, pervastare, solare Calep, Cn; profligare Mącz; destruere, diripere Calep; exinanire, vexare Cn [w tym: co (59)]* (85) : *RejPs* 24; *KrowObr* 39; *Profligo*, Pułtofzę w niwecz obrácam, et *Effligo* idem *Mącz* 130c, 312c, 476b; Ná pohanbienie tych dzišiefzych przenáfládownikow košćiołá Božego/ ktorzy bez vrzędu/ bez mocy y władzey Duchowney y świeckiey/ Košćioły łupią/ Plebánie pułtofzą/ kápłany wymiátuią *SkarŻyw* 81; iz Podawca albo Dziedzic tei wsi wktorey Košćioł iest, pustoszyć go ob differentiam niemogł religionis. *ActReg* 21; *Perpopular*, Totum popular et vasto – Do keffa pułtofzę. *Calep* 788b, 308a [2 r.], 312a, 315a, 375b, 395a (11); Kto ma láfy á wsi ná nich fádzić nie chce [...]/ pewnieyfzy fkarb zołtánie potomštwu/ niż w fkrzyni pieniádze: gdy go nie pułtofzy. *GostGosp* 154; iákobyš podfzedł fąšiadá fwégo o rolą/ y by ná vkráinie máiętnošći iego/ bez káry w nię wiáchawfzy/ pułtofzyć będziefz? *OrzJan* 54, 53, 136; *ACz vftáwá swiętého Piřmá té ktorzy role pułtofzą [depopulationes agrorum JanStat 617]*/ ma w wielkiéy nienawišći: wfzákže [...] *SarnStat* 678, 498.

W porównaniu (1): Iáko ftráfzliwy ogień/ iáko požar/ który Geřté láfy pułtofzy/ y odziané góry. Ták y ty przepušć ná nie šwoie łyfkáwice *KochPs* 125.

W przeciwstawieniach: »naprawić, poprawować ... pustoszyć« (2): *Strum* R2v; *Kmiotek* kędy przyymuie drugą rolą/ zá iáką przygodą fpułtofzenia/ z budowániem/ choćby w tym drugim budowániu nie miefzkał/ ma go poprówowác/ á nie pułtofzyć *GostGosp* 40.

W charakterystycznych połączeniach: budowanie pustoszyć, košćioł(y) (2), *lasy* (2), *majątnošći, plebanije, puszcze, role, wsi, wszy(s)tko* (2).

Przen (5) : *KrowObr* 80; Iákož fie tedy nie lękanie tego Páná fwégo/ który was przeklina/ iż ták pułtofzyćie á rozgradzacie the swiętą winniczkę ie⁸⁰? *RejPos* 184; *OrzJan* 27.

a) *W odniesieniu do religii i Kościoła: prześladować, gnębić, dręczyć; znieważać, obrażać* (2) : Przed zborzeniem miała Hierufale^m powiedaię że w kościele bożem było poftanowiono Bałwofalftwo i Bałwán/ którą się oboiã rzeczą pán nabarziéi brzydži/ i ta oboia rzecz nawięcyi vznanié i chfałę pana boga zagalzá i pułtofzy *MurzNT* 116; A Száweł pułtofzył teź kościół *Leop Act* 8/3.

a. *Plądrować, grabić, łupić, napadając zbrojnie* (53) : *MiechGlab* 34; *Leop Ier* 50/10; [*Skanderbeg*] rozełlawfzy lud w zagony/ pułtofzyli kráiny Tureckie około Swátygrádá *BielKron* 244; [*Bolesław*] Swátoborá wládził do więzienia/ á iego páńftwo/ ktore miał nád morzem/ [...] kazał pułtofzyc *BielKron* 351, 244v, 255, 371, 371v, 410v; *Mącz* 16a, 312d; *HistHel* C4v; *SkarŻyw* 319; *StryjKron* 687; Ty teź/ ó RADZIWILE/ ftráchu mu z fwéy ftrony Dodałeś/ rópułuczaiąc potężné zagony. Zagony/ które zbożá oraczom nie nofzá/ Rychléy fzábłę/ y ogień/ co miałta pułtofzá. *KochJez* B; gdi Boñnienfka Ziemie poftofzeli [*Turcy*] á podmoc fwa podbijali/ [*król Zygmunt*] odiawfzi wiele Wiezniow frogie pofélftwo donich wkazał *Paprup* C2v; *ActReg* 7; Lub nieprzyaiéiel tráfi fie okrutny/ Miałto pułtofząc/ mordue bez wieści [= *bez uprzedzenia*] *GrochKal* 9; *OrzJan* 6, 37; Tákałmy my czuynośćiá Mołkwę pułtofzyli/ Zamki bráli/ derewnie ogniem popalili. *KmitaSpit* A4, A3, B2; *VotSzl* Bv, E4.

pustoszyć komu (4): Połłał teź Krol Bolesław połlá fwego Skárbká rycerfkiego człowieká do Celárzá prołząc áby mu ziemie nie pułthofzył *BielKron* 351v, 347v, 367; Ktorzy Páńftwá częftokroć nam zwykli pułtofzyc Iefli zacž vpominki máiã s tąđ odnošić? *MycPrz* I Cv.

pustoszyć kogo (4): *Leop Is* 17/14; ktorých [*kmiécioów*] gorzey nieprzyaiéielá fwoy żołnierz pułtofzy *GrabPospR* L; *KlonKr* A2v; Vczynił Krol do Bogá prošbę záłobliwã/ O Boże ty łam widziłz krzywde mã zelżywã. Oni mię w ziemi biorã/ oni mię pułtofzá *KmitaSpit* B3.

pustoszyć kim, czym (2): Vastari incursionibus, Vftáwicznemi náyázdami pułtofzić ziemię. *Mącz* 74c; Wegrzin nád zwitzaí wiele Wegrow przifobie chowal przewodził nád nami co ratzel/ rzetzi połpolitij dobra nimi pułtofzel *Paprup* K2v.

pustoszyć gdzie (1): Krofno obegnãwfzy wšzędzye w okolicy pułtofzyli *BielKron* 395v.

W połączeniach szeregowych (5): Potym ná Kłiążę Mázwieckie Wáńká połłał woýfko pobierãć/ palić/ y pułthofzyc iego dzierzãwy *BielKron* 371, 254v; Grassor, Ydę by wšćiekły/ gwałtem wydzieram/ łupię/ Pułtofzę/ morduyę okrucieñftwo wyodę *Mącz* 148d, 312c; nie dopiero łzukãć Doktorow/ gdy fie [*Rzeczpospolita*] do śmierci przybliža/ gdy nieprzyaiéiel w ziemi/ iufz pali [!]/ iufz wiãže/ iufz pułtofzy/ iufz więźnie w Czymborách wioda. *GórnRozm* K.

W charakterystycznych połączeniach: chałupy pustoszyć, Rzeczypospolitej dobra, dzierzãwę(-y) (3), *krainy* (4), *miasta(-o)* (*miasteczka*) (3), *ojczyznę naszą* (2), *pañstwo(-a)* (2), *pola, wołosci, wsi* (2), *wšzędzie, wšzy(s)tko* (2), *ziemię* ([*jaką*]) (15).

Zwrot: »pustoszyć mieczem i ogniem (a. ogniem i mieczem), przez miecz a (i) ogień« = incendiis et caedibus vastare Miech; vastare ferro ac igni Modrz [*szyk zmienny*] (3:2): *MiechGlab* 14; y przyiecháli [*Węgrzy i Polacy*] z niemãłym ludem ziemię Mázwieckã Semowitowę część/ okrutnie palili y pułtofzyli przez miecz á ogień. *BielKron* 379; *ModrzBaz* 119v; ten [*Bóg*] okowy Cięłzkié z więźniów zeymuie: ále wiãrołomnym Polã pułtofzy ogniem/ y mieczem ogromnym. *KochPs* 97; *StryjKron* 472.

Szeregi: »najeżdżać a pustoszyć« (1): Tátárowie łácný ślák przewiedzyeli do Podola/ ktorým potým częřtokroć źiemie Rułkie ledá kiedy náieżdżáli á pułtořzyli. *BielKron* 388.

»palić i (a) pustoszyć« (6): *BielKron* 361, 370, 371, 379; Perpopulator Italiam vastando et urendo omnia, Pułtořzy włoską ziemię/ pałac y pułtořząc wźiřtko. *Mącz* 312d; *StryjKron* 472. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»wojować i (a) pustoszyć« (2): Dla czego Wincenty s Pomorzan vćiekł fie do Luderá Prufkie⁸⁰ miłtrzá/ námawiáiąc go áby wojował á pułtořzył Polłkie kráiny *BielKron* 371v, 88.

Synonimy: 1. proźnić; 2. łupić, niszczyć, plundrować, psować.

Formacje współrdzenne: opustoszyć, popustoszyć, spustoszyć, spustoszyć się, wypustoszyć; pustoszeć, opustoszeć, popustoszeć, spustoszeć; spustoszać, wypustoszać.

Cf **PUSTOSZĄCY, PUSTOSZENIE, PUSTOSZONY**

AN